

Академик ЗОРАН ЛАКИЋ

ИНТЕГРАЦИЈА БОКЕ КОТОРСКЕ У ЦРНУ ГОРУ У РАТУ 1941-1945. ГОДИНЕ

Идеја о интеграцији Боке Которске и Црне Горе врло је стара. Тој теми су посвећена научна саопштења уважених аутора. И за саопштење које сам насловио као *Интеграција Боке Которске у Црну Гору у рату 1941-1945. године* врло је битна таква идеја, односно њени коријени. Сазнања која су дошла до наших дана говоре да овај простор насељава једнородан народ. Архивска документа, још више од сјећања, потврђују коријене из давне средњовјековне прошлости, када је Котор био у саставу српске државе. Историјски процеси су, међутим, учинили своје. У својој богатој историји Бока Которска је била укључена као саставни дио моћних сусједа – Млетачке Републике и Аустро-Угарске, увијек као цјелина. И када је 1918. године ушла у састав новостворене државе Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, касније названа Југославијом, опет је Бока третирана као цјелина. Такав третман је уживала и у вријеме рата 1941-1945. године било да је ријеч о њеној анексији маја 1941. године од стране италијанских окупационих снага, било да је ријеч о њеном положају кроз рат 1941-1945. и након ослобођења 1945. године.

Најранија идеја о интеграцији Боке са Црном Гором била је доста магловита, каква је, уосталом, судбина свих раних идеја. Јаснију визију од осталих династа Петровића у Црној Гори имао је Петар I Петровић Његош, у народу много познатији као Св. Петар Цетињски. У његово вријеме се Скупштина народних представника, одржана у Доброти 1813. године, изјашњава о уједињењу Боке Которске са Црном Гором, што на одређен начин говори и о посебности Боке Которске и о хтењу њеног народа да живи заједно са истородним народом Црне Горе.¹ Био је то

---

¹ *Уједињење Црне Горе и Боке 1813-1814.* – Збирка докумената, Подгорица 1998, књ. I и II, стр. 681+716.

свијетли тренутак у бурној прошлости овога краја. Он ће се поновити и у вријеме рата 1941-1945. године, на начин који је означавао и одражавао услове новог времена.

Идеја о интеграцији заживјела је прво у мислима интелектуалаца – најистакнутијих представника народа. Из њиховог дјела она силази у народ и хвата чврсте коријене, наслањајући се на богато наслеђе. У *Горском вијенцу* Његош се пита “какав народ бјеше на те стране”? И добија одговор рекли бисмо из главе цијела народа: “Ка остали не бјеху рогати”. Тиме се хтјело казати да је то, наш, једнородан народ, који је кроз историју изградио и препознатљиве посебности, по којима се у неким детаљима разликује од веће заједничке народне скупине, што га, наравно, не квалификује посебним народом.

Развијање тих посебности био је систематски задатак политике противника интеграције Боке Которске и Црне Горе. И мада је то тема за себе, илустроваћу је само неким опажањима старих Бокела из времена када је снажно кренуо процес шире интеграције југословенских народа и југословенског простора, који није мимоишао ни Боку Которску. Марко Цар у својим записима биљежи казивање првог епископа православне епархије за Боку Которску из 1871. године. Цитирам: “Најгора је невоља што у потоње вријеме несавјесни људи омразише међу собом браћу једне крви, иако двојаког вјеровања... То ми је синко, највећа на срцу рана... Јер је заиста вјерска несношљивост, коју у потоње вријеме “за правило изабраше” неке недостојне слуге Божјег олтара, већ злијем плодом уродила, те смо у Боки Которској дотле дошли да су неки католички пастири своја млада стада, школске ђаке, упућивали да путем – не поздрављају православног владику. Грозно!”²

У вријеме II свјетског рата још једном је дошло до прекомпоновања простора на Балкану, чиме се хтјело директно утицати на судбину народа. У оквиру стратегије свог “новог свјетског поретка”, фашистички окупатори су припајањем Боке Которске Италији, 20. маја 1941. године, истргли је из њеног природног и историјског залеђа. Тиме су поништене одлуке о уједињењу 1918. године и Бока Которска је враћена тамо гдје се она налазила против своје воље вјековима раније. Враћена је, дакле, у далеку прошлост иако је овај простор и овај народ желио да држи корак са савременошћу. Упркос таквим настојањима окупатора, у народу је остало сазнање ко је и одакле је, сјећање да је истргнут из свог природног амбијента и ширег народног корпуса и, наравно, сазријевало је хтјење да се поново врати стазама свога бића.

У литератури је са мање или више разлога наглашавано да је барјактар те антифашистичке борбе која се водила 1941-1945. године била

² Марко Цар, *Низ родно Приморје*. Слике и утисци с Јадрана, Београд 1923.

Комунистичка партија Југославије. Она је и у предратном периоду (1918-1941) истицала гдје је мјесто Боки Которској у пројектованој новој заједници југословенских народа, за коју се борила. Након првих лутања за правим рјешењима будућности Боке Которске, највећи руководећи орган КПЈ у Црној Гори уочи рата 1941-1945. године називао се Покрајински комитет КПЈ за Црну Гору и Боку, Санцак, Косово и Метохију. Партијски институционализам је био наговјештај будућег положаја региона, што се, такође, односи и на Црну Гору и Боку Которску. Каснији историјски токови и авнојевске границе из 1943. године показали су да су то биле и пројектоване федералне јединице будуће Федеративне Југославије, која се конституисала Уставом 1946. године.

То правило, међутим, није консеквентно спроведено једино у случају Црне Горе. Титова првобитна иницијатива била је да се Земаљско антифашистичко вијеће народног ослобођења (ЗАВНО) оснује за Црну Гору, Боку, Санцак и Метохију да, уствари, буде копија важећег партијског институционализма.³ Од тога се одустало након само два мјесеца, када је у новембру 1943. године основано ЗАВНО само за Црну Гору и Боку. Баш тако стоји и у документацији. Метохија је отпала, како је писао Милован Ђилас у партијском *Le mondu* и мени казивао 1991. године на научном скупу у Београду, који је био посвећен 50-годишњици устанка 1941. године – због тога што би матични народ био у мањини у тако пројектованој федералној јединици. Касније је отпао и Санцак, пошто је претходно партијски био директно везан за ЦК КПЈ 1941. године, а од 20. новембра 1943. године основано је ЗАВНО Санцака, на исти начин како је то урађено у другим подручјима земље. У мојој књизи *Партизанска аутономија Санцака 1943-1945.* објаснио сам тај феномен једине партизанске аутономије у току рата 1941-1945. године.⁴

А сада да видимо како је текао процес интеграције Боке Которске у Црну Гору у току рата 1941-1945. године. Већ смо истакли да је најраније обављена партијска интеграција. И остале институције народноослободилачког покрета биле су на исти начин интегрисане: Покрајински комитет СКОЈ-а за Црну Гору и Боку, Главни одбор АФЖ-а за Црну Гору и Боку, Главни штаб за Црну Гору и Боку, Уједињени савез омладине Црне Горе и Боке (након првобитно основане Црногорске народне омладине 1941. године), Народни фронт Црне Горе и Боке, Црвени крст Црне Горе и Боке и коначно Земаљско антифашистичко вијеће народног ослобођења Црне Горе и Боке, све до Трећег засиједања у Колашину јула

³ Зоран Лакић – *ЗАВНО Црне Горе и Боке* – Збирка докумената, Титоград 1963, стр. 297.

⁴ Др Зоран Лакић – *Партизанска аутономија Санцака 1943-1945.* – Збирка докумената, Подгорица 1992, стр. 479.

1944. године, када се губи име Боке Которске и овај орган трансформише у Црногорску антифашистичку скупштину народног ослобођења.⁵

Запажамо тенденцију да се нагласи посебност Боке Которске као цјелине. У бројним релевантним документима, нарочито оним која имају програмски карактер говори се “црногорски народ и народ Боке”, “воља црногорског народа и народа Боке”; Приликом предлагања кандидата за тијела ширег југословенског институционализма обезбјеђује се увијек “мјесто за једног делегата” из Боке; по истом систему у највише институције НОП-а бирају се и представници Боке итд. На оснивачкој Скупштини ЗАВНО Црне Горе и Боке у Колашину 16. XI 1943. године учествују представници “из среза которског и херцеговског” и то: Радосав Мандалинић, земљорадник из Котора, Антун Шуран, радник из Тивта, Мато Петровић, радник из Котора, Михаило Грбић, чиновник из Херцег-Новог, Голуб Ђукановић, судија из Котора, Душан Радоњић, учитељ из Будве, Антун Приможих, радник из Котора, Иво Масловар, млинар из Котора и Петар Томановић, електромеханичар из Тивта.⁶ Заједно са другим делегатима овог засиједања они су осудили “сепаратистичко вођство федералистичке странке (које је) назвало улазак окупатора код нас – ослобођењем црногорског народа. Ставило се у службу окупатору... хтједоше да Црну Гору предају Мусолинију, као провинцију...” Мато Петровић, радник из Боке, тако је најављен, говорио је “о расположењу народа Боке”, о заједничкој борби “црногорског и бокелског народа” кроз вјекове.⁸

За посланике партизанског парламента изабрани су: Петар Томановић из Лепетана, који је уједно изабран и за п.предсједника Извршног одбора ЗАВНО Црне Горе и Боке, Михаило Грбић, из Херцег-Новог, који је уједно изабран и за члана Извршног одбора ЗАВНО Црне Горе и Боке, затим Ђукановић Голуб, судија из Котора, Мандалинић Ђ. Радосав, гостионичар из Котора, Приможих Антун, радник из Котора, Пејчиновић Ђуко, професор из Котора и Црногорчевић Јован, судија из Баошића. За вијећнике – замјенике АВНОЈ-а, у делегацију Црне Горе и Боке, изабрани су из Боке Которске Михаило Грбић, из Херцег-Новог, Мирко Матковић из Пода, др Бошко Бјеладиновић, из Котора и Мато Петровић, радник из Котора.⁹

---

⁵ Др Зоран Лакић – ЦАСНО (*Црногорска антифашистичка скупштина народног ослобођења 1944-1945*) – Збирка докумената, Титоград 1975, стр. 625.

⁶ З. Лакић, *ЗАВНО Црне Горе и Боке*, н.д., стр. 55.

⁷ Исто, стр. 61.

⁸ Исто, стр. 72.

⁹ Исто, стр. 77-81.

Посебност Боке Которске интегрисане у Црну Гору његовала се и чувала на више начина. Већ смо говорили о НОП-овском институционализму. Та посебност се чува и у именима војних јединица које се оснивају, хуманитарних организација; најзад и кроз органе власти који се оснивају за ово и на овом подручју. Котор, Тиват и Херцеговини обједињени су у посебни средњи народноослободилачки одбор, који изражава посебност Боке Которске, иако је она интегрисана у Црну Гору.

Питање статуса Боке Которске расправљано је и на Уставотворној скупштини која је одржана крајем 1946. и почетком 1947. године, када је донесен Устав Народне Републике Црне Горе којим су санкционисане све промјене које су се десиле у Црној Гори и Југославији током рата 1941-1945. године. У припреми овог засиједања размишљало се како да се најправичније и најдемократскије ријешити статус Боке Которске. Неспорно је било одређење да га треба ријешити у оквиру Црне Горе. У једном мало познатом документу, који припада архивском фонду о АВНОЈ-у, изложен је графички приказ Југославије као федеративне заједнице њених народа. Тај докуменат сам објавио у мојој књизи *Партизанска аутономија Санџака (1943-1945)*, (1992. године). У њему је Црна Гора, као и Србија, предвиђена као сложена федерална јединица. То значи да је за Боку Которску предвиђен аутономни статус у оквиру федералне Црне Горе. Та идеја је била присутна и у расправама које су вођене у највишим државним и партијским органима Црне Горе, одмах након коначног ослобођења земље 1945. године. Размишљало се чак о потреби организовања референдума у Боки Которској на коме би народ донио коначну одлуку. И о томе сам писао, али ни тада нити сада нијесам дошао до сазнања – како је никла та идеја и када се одустало од ње. У експозеу представника Владе Црне Горе само се каже да се “ових дана изјаснио и народ Боке, преко својих представника, да остаје у саставу федералне Црне Горе. Историјска прошлост и економска повезаност, као и заједничка борба у ослободилачком рату, створили су чврсто јединство црногорског народа и народа Боке”.¹⁰ Ту одлуку је, међутим, донио “Пленум народноослободилачког одбора среза Боке (!-прим. З.Л.) одржане дана 8.04.1945. године у 16 часова у просторијама одбора”, како пише у Записнику. И то под тачком Разно. Цитираћу дискусију Блажа Јовановића и неких одборника и на крају усвојену одлуку:

“Друг Блажо Јовановић излаже, да ће се дана 15 априла 1945 одржати 4. засједање Црногорске антифашистичке скупштине народног ослобођења и да ће се на том засједању расправљати о питању мјењања назива у Црногорску скупштину. Тиме би се Бока сматрала припојеном

¹⁰ *Рај Уставотворне скупштине Народне Републике Црне Горе* (стенографске биљешке), Цетиње 1948.

Црнојгори и поставља питање пред пленумом да ли је пленум срез Боке противног мишљења.

...Друг Веселин Ђуквас између осталог каже, да Бока није Црнагора нити је Црнагора Бока па образлажућ ово предлаже, да се ово питање одложи и да се о њему одлучи по свршетку рата како је то одлучило 3.засједање ЦАСНО-а.

...Друг Дон Роко Пасковић слаже се са другом Ђуквасом надајући, да је он мишљења да би требало предходно сазвати конференцију општинских одбора а затим зборове преко којих би се са овим питањем упознао народ Боке.

... Друг Поповић каже; ја сан једино зато и вјерујем да је то једини пут да се Бока споји са Црногором а преко Црнегоре са Србијом. Да се доносење ове одлуке одгоди а то из разлога наведених од друга Чукваса и да се затим позову на савјетовање чланови фронта и народне власти а по предходној сагласности са општинским одборима. У наставку ове дуге и опширне дискусије учествују другови Чуквас, Рако Радуловић, Блажо Јовановић, Црногорчевић, В. Павловић и Поповић те Ј. Јовановић и Вукасовић, Ј. Самарцић.

По овоме друг предсједник поставља на гласање овај предлог:

1) да ли да се донесе одлука сада или

2) да се доношење одлуке одгоди да би се тако дало времена да се консултују чланови фронта и општинских одбора.

Овај је предлог примљен и постављен на гласање и према томе за тачку 2) гласује 11 другова и то: Душан Поповић, Мијо Фажо, Алфред Роси, др Зорослав Војводић, Јово Јовановић, Дон Роко Пасковић, Никола Ковачевић, Видак Павловић, Божо Ерцеговић, Мијо Илић, Лука Павловић.

За тачку 1) да се одлука донесе сада гласају сљедећи другови: Саво Старовић, Јово Д. Самарцић, Др. Нетовић, Анто Франшовић, Гарво Ђурковић, Милан Вуксановић, Рако Радуловић, Сенка Матковић, Војо Бринић, Илија Џуовић, Љубо Косић, Мато Брозичевић, Пеко Баук, Јованка Косић, Јаглук Лепетић, Јоко Прентовић, Драгоман Вуковић, Трифко Радовић, Грација Петровић, Перо Станишић и Марко Грбић.

Доноси се затим сљедећа одлука:

Пленум Народно-ослободилачког одбора среза Боке на својој сједници одржаној 8 априла 1945 године у Котору једногласно се изјаснио, да се Бока припоји федераланој јединици Црнегоре сматрајући да је тумач жеље народа Боке.

По овој одлуци већина присутних чланова 21 (двадесетједан) према 11 (једанаест) била је мишљења да се ова одлука донесе на овој сједници, док је мањина изјавила супротно мишљење, да се доношење одлуке одгоди

за који дан сматрајући да је ово у интересу саме одлуке с обзиром на историјски значај исте.

Према томе одлука је донешена на овој сједници.^{10a}

Моје излагање завршићу анализом дискусије бокељских представника на Уставотворној скупштини Црне Горе, увјерен да се у њој могу назрети кључни ставови наведеног питања. Јово Самарцић, народни посланик је говорио о односу Црне Горе и Боке:

“Бока без Црне Горе не може се ни замислити, оне су и економски потпуно повезане, а да не говоримо о крвним, родбинским и пријатељским везама. Оне су и историјски повезане. Црногорци и Бокељи су увијек водили заједно ратове. И 13. јула 1941. године заједно смо устали. Ми смо последије створили герилске чете којима је руководио наш славни народни херој Сава Ковачевић. Од тада се почела у Боки заједнички и за заједничку ствар проливати крв Црногораца и Бокеља. И отада до данас најбољи синови Црне Горе и Боке нијесу оставили своју пушку, него су продужили борбу против окупатора и издајника до истребљења. И кроз ову борбу од четири године ниједно село Боке није остало, а да у њему није проливена крв најбољих црногорских синова, као што није ни један крај Црне Горе остао, гдје није проливена крв Бокељских синова”.¹¹

Према истом извору, народни посланик Мато Петровић “говорио је у име свога краја – Црногорског приморја” и истакао “да народ Црногорског приморја није никада био тако задовољан као што је задовољан са данашњом владом наше Републике”.¹²

Најсвестранији приказ историјских односа Црне Горе и Боке дао је, у својој дискусији, дон Нико Луковић, “народни посланик из Боке”:

“Бока Которска, саставни дио Црне Горе, који је с њом дијелио прошлост, а у минулом рату заједнички проливеном крвљу завештао заклетву коју су дали наши преци Црногорци и Бокељи на хисторијској скупштини у Доброти, 29. октобра 1813. године, да ће Црна Гора и Бока увијек остати једна другој вјерна, свагда и у сваком случају, - данас се свесрдно радује доношењу нашег Устава. И Бока Которска, преко мене и преко мојих другова народних посланика из оног лијепог краја, поздравља свесрдно овај савремени демократски Устав, јер у њему гледа основ свога процвата и свог напретка у свијетлој перспективи заједничког, срећног и вјечног живота са браћом Црногорцима.”

^{10a} Државни архив Црне Горе Цетиње - Архивско одјељење Котор, у фонду НОСК, збирка 1945-'52.

¹¹ *Раг Уставотворне скупштине Црне Горе 1945-1950*. Збирка докумената; приредио Чедомир Перовић-Невенка Илић, Титоград 1986, стр. 983, стр. 34.

¹² Исто, стр. 108.

У ширем осврту на историјске корјене народа Црне Горе и Боке Которске, он је истакао “да су косовски орлови... засадили на Ловћену, црногорском Парнасу, светом брду свих унакрс Словена, српски барјак – симбол јунаштва, витештва и слободе” и да чувају “слободу и свијетле идеале српства и јужног словенства”, да су Црногорци “најчистија етничка група међу Србима”.

“Црногорци су донијели са Косова не само барјак слободе, него су и обновили српску средњовјековну славу оружја у својим легендарним јунацима. Оживјели су Краљевића Марка кроз Баја Пивљанина и Вука Мандушића, Милоша Обилића кроз Никца од Ровина, Новицу Церовића и Марка Миљанова, кроз Анђелију Косарића и друге црногорске јунакиње створили су нам нову Јудиту и нове амазонке. А ко би набројио црногорске жене и дјевојке које су напајале рањене јунаке и видале им ране на свим бојним пољима, од XV вијека до Скадра и бојишта у Народноо-слободилачком рату, као нове Косовке дјевојке? Кроз Крусе, Царев Лаз, Грахово, Фундину, Вучји До и Скадар осветили су Косово. Обновили су Термопиле кроз Вртијељку, а Маратонско Поље кроз Граховац. Црногорци су препријечили пут Наполеоновој војсци крај Суторине, када је покушала да заузме Боку, њихово Приморје, украс Црне Горе.

Црна Гора није само јуначко гнијездо. У њој се родила прва државна мисао код Срба, у XI вијеку. Тако почетком XIX стољећа, кад се Бока присајединила Црној Гори, намјера је била Петра I, црногорског главара и првака Боке, што проистиче из Архива, да се оснује југословенска држава, уствари прва држава Јужних Словена у новије доба.

Подсјетио је, дон Нико Луковић, народне посланике и на силан углед што су га у свијету имали Црна Гора и Црногорци. За ријеч чојство он каже: “Ни на једном словенском народу није интерпретирана боље та ријеч, неголи што ју је Црногорац протумачио и ни у једном словенском рјечнику нема те ријечи осим црногорском јер су Црногорци најбоље осјећали чојство. Стога енглески историчар Милер зове Црногорце “аристокрацијом српске расе”.

“Од тог моралног и духовног блага, каже он, живјела је, живи и живјеће Црна Гора вјечно... Та баштина предака даје и Црногорцима наших дана подстрека за коначно ослобођење народа, за истину, правду и демократију.¹³

Дон Нико Луковић је сматрао врло битним да овим поводом каже да се у свијету “води чудна политика као да се у нашој земљи проводи вјерски рат, гоњење вјере, цркве и црквених људи. Ја као католички свештеник свечано изјављујем – да то није истина!... Ми смо потпуно слободни да

¹³ Исто, стр. 193-199.

вршимо наше обреде, али наравно није дозвољено, а то је и против Бога и против народа – да се искоришћава олтар и проповиједница у пропагандне или политичке сврхе”.¹⁴

Опширније сам говорио о наступу представника Боке Которске на овом историјском засиједању када је усвојен први Устав Народне Републике Црне Горе – из разлога што су кроз дискусију дотакнута питања која су и данас од ширег интереса за Црну Гору и Боку Которску. То се, у првом реду мисли на историјске коријене и културно наслеђе да ли су Црногорци и Бокељи један народ и од када то историјски почиње и траје, итд. У сваком случају тачка на питање интеграције Боке Которске у Црну Гору стављена је октобра 1948. године када је одржан Оснивачки конгрес Комунистичке партије Црне Горе, чиме је и партијски Бока Которска интегрисана у Црну Гору.

ЗАПИСНИК

сједнице пленума народно-ослободилачког одбора среза Боке одржане дана 8 априла 1945 године у 16 часова у просторијама одбора.-

Присутни су:

Чланови извршног одбора и пленума:

Душан Поповић, Саво Старовић, Јово Самарцић, Др. Леополд Нетовић, Видак Павловић, Анто Франовић, Гавро Ђурковић, Мијо Фражо, Милан Вукасовић, Алфред Роси, Вуко Мандић, Драго Радуловић, Дон Роко Пасковић, Нико Мијовић, Рако Радуловић, Др. Зоро Војводић, Душан Радоњић, Лука Павловић, Сенка Матковић, Војо Бринић, Илија Џуовић, Јово Јовановић, Љубо Костић, Мато Брозичевић, Максим Рашевић, Божо Ерцеговић, Пеко Баук, Јованка Косић, Никола Ковачевић, Јаглука Лепетић, Јоко Прентовић, Драгоман Вуковић, Трифко Радовић, Грација Петровић, Перо Станишић, Шпиро Вукотић, Вуко Јчевић, Марко Грбић.

Отсутно је 11 чланова пленума а њихово одсуствовање није било оправдано.

Присутни су још друг Блажо Јовановић те другови народни посланици: инж. Петар Томановић, Јово Црногорчевић, М. Мандалинић.

Друг претсједник Поповић отварајући сједницу излаже како Извршни одбор користи прилику присуство чланова пленума те је сазвао ову сједницу. - Особито користи присуство друга Блажа Јовановића и другова народних посланика, јер ће њиховим присуством савјетовања по свим одлукама бити потпомогнута.

---

¹⁴ Исто, стр. 113-114.

Затим излаже рад извршног одбора за протекли мјесец дана; говори о санитетској служби и потреби љекара.

По реферату друга Др. Зорослава Војводића и Др. Бошка Бјеладновића, који нарочито истичу потребу љекара у срезу, оспособљење цивилне болнице за примитак више болесника и набаве превозних средстава за љекаре. Све би ово знатно потпомогло санитетску службу у срезу.

Послије излагања друга Блажа Јовановића повела се дискусија по питању санитетске службе па је по томе донешена ова:

Одлука:

Да друг Др. Мирко Гопчевић пође у Херцеговину а друг Др. Зоро Војводић да преузме у Котору дужност шефа одјељења народног здравља и да свим силама поради на организовању санитета у срезу што је до сада изостало. Друг Блажо Јовановић и инж. Петар Томановић порадиће на замјени љекара код Команде подручја у Котору.

Општински одбори у Херцеговој и Зеленици ће поднијети извјештаје у колико др. Мирко Гопчевић не буде у стању вршити своју љекарску дужност на тамошњем терену.

Одлучује се, да се приступи прикупљању кревета које потражује Корпусна болница у Савини и баш 240 комада - на добровољној основи а у колико то неби успјело, да се то изврши реквизицијом.

Обзиром, да је са територије среза до сада дато око 750 кревета нека преставници општинских одбора данашњу одлуку одмах пренесу на опћ-одборе који ће поради на прикупљању кревета колико се највише може а срески одбор ће затим распоредити њихов број по општинама.

ИСХРАНА:

Друг претсједник излаже како је до сада вршена подјела хране у срезу при чему се Одбор држао упуства и наређења Претсједништва ЦАСНО-а.- Истиче такођер све потешкоће повезане са подјелом хране и уопште рада у одјељењу за исхрану.

Друг Драго Вуковић подноси детаљан извјештај по питању прехране уопште па и о свим потешкоћама око подјеле хране која је примљена као помоћ од савезника.

Пленум се слаже, да се помоћ у храни дијели и унапријед као и досад према упуствима ЦАСНО-а и то према класификацији: добри, средњи и слаби.

СОЦИЈАЛНО СТАЊЕ:

Друг Др. Неговић опширно излаже стање по социјалним стању у срезу. Послије свестране дискусије по овом питању констатовано је, да за сад нема могућности да се створе средства за помагање сиромашних.- Одлучује се, да се из народних кухиња издвоје сви они који су способни за макар какав рад.

Саобраћај:

Друг претседник реферише о потешкоћама у саобраћају, које стварају уопште запрете за правилно и боље функционисање рада у срезу. Друг инж. Петар Томановић, повјереник за саобраћај при Цасно-ју прима извјештај к знању и изјављује, да ће настојати упутити на располагање среском одбору за своје потребе једно теретно ауто и један мотоцикле за потребе санитетске службе.

Поведена је дискусија због превоза ђака из општине Приморске у Херцегнови и оних из осталих општина у Котор па се дају сугестије, да се за уређење овог питања поједине општине обрате Команди В. О. О. С.

Мобилизација:

Претседник друг Поповић говори о предстојећој мобилизацији и позива све присутне, да пораде свим силама како би успјех био што бољи.

ПРОСВЈЕТА:

Друг Јово Самарцић предлаже, да се поставе за учитеље односно привремене учитеље сљедећи:

- 1) Илија Михаиловић за учитеља у Главатичићима
- 2) Ковачић Радојку за привремену учитељицу у Рисан,
- 3) Томић-Арменко Радојку за привремену учитељицу у Доброти I.
- 4) Суботић Стева за учитеља у Херцеговине и
- 5) Кадиј Војислава за привременог учитеља у Шишићима.

Пошто су испитане њихове карактеристике прима се предлог како горе предложено.

РАЗНО:

Друг Блажо Јовановић излаже, да ће се дана 15 априла 1945 одржати 4. засједање Црногорске антифашистичке скупштине народног ослобођења и да ће се на том засједању расправљати о питању мјењања назива у Црногорску скупштину. Тиме би се Бока сматрала припојеном Црној Гори па поставља питање пред пленумом да ли је пленум среза Боке противног мишљења.-

Друг Поповић говори у том правцу истичући то питање као једино важно питање. Износи везе Црнегоре и Боке у прошлости и данашњици па предлаже да присутни народни посланици Боке по овом питању даду своју ријеч.

Друг Томановић Петар говори о односу Црне Горе и Боке и закључује да Бока данас мора да буде у потпуном саставу са Црном Гором. Др, Нетовић говори како је природна ствар да Бока буде у потпуном саставу са Црном Гором и да другође неможе ни да припада а зато каже, говори прошлост, садашњост и будућност. Ми (Бока) и Црнагора смо једно и са Црном Гором ће мо дјелити и добро и зло.

Изјава друга Нетовића је бурно поздрављена аплаузом!-

Друг М. Вукасовић говори у истом правцу па каже, да ће спајање Боке са Црномгором бити само још један јак ударац непријатељима народно-ослободилачке борбе.

Друг Веселин Ђуквас између осталог каже, да Бока није Црнагора нити је Црнагора Бока па образлажући ово предлаже, да се ово питање одлучи па да се о њему одлучи по свршетку рата како је то одлучило 3. засиједање ЦАСНО-а.

Друг Војо Бринић говори у правцу спајања Боке са Црномгором. Друг Блажо Јовановић говори зашто је 3. засиједање ЦАСНО-а донијело било такву одлуку наине, због окупатора који се у оно вријеме налазио у Боки.

Друг Ђуквас одговарајући каже, да ово питање није хитне нарави да би се данас морало о њему одлучити.

Друг Дон Роко Пасковић слаже се са другом Ђуквасом надодајући, да је он мишљења да би требало претходно сазвати конференцију општинских одбора а затим зборове преко којих би се са овим питањем упознао народ Боке.

Друг Рако Радуловић поставља питање другу Чуквасу на који начин има да се ово питање ријеши.-

Друг Чуквас одговара, демократски тајним гласањем. Настављајући каже, да за доношење овакве одлуке сада није зато моменат и нарочито истиче, да се ово питање одложи како се неби погријешило.

Друг Радуловић каже, да он није мишљења да се одлаже.

Друг Поповић каже: ја сан једино зато и вјерујем да је то једини пут да се Бока споји са Црномгором а преко Црнегоре са Србијом. Да се доносење ове одлуке одгоди а то из разлога наведених од друга Чукваса и да се затим позову на савјетовање чланови фронта и народне власти по претходној сагласности са општинским одборима. У наставку ове дуге и опширне дискусије учествују другови Чуквас, Рако Радуловић, Блажо Јовановић, Црногорчевић, В. Павловић и Поповић те УЈ. Јовановић и Вукасовић, Ј. Самарцић.-

По овоме друг предсједник поставља на гласање овај предлог:

1) да ли да се донесе одлука сада или

2) да се доношење одлуке одгоди да би се тако дало времена да се консултују чланови фронта и општинских одбора.

Овај је предлог примљен и постављен на гласање и према томе за тачку 2) гласало 11 другова и то: Душан Поповић, Мијо Фежо, Алфред Роси; Др. Зорослав Војводић, Јово Јовановић, Дон Роко Пасковић, Никола Ковачевић, Видак Павловић, Божо Ерцеговић, Мијо Илић, Лука Павловић.

За тачку 1) да се одлука донесе сад гласају сљедећи другови: Саво Старовић, Јово Д. Самарцић, Др. Нетовић, Анто Франовић, Гавро Ђурковић, Милан Вукасовић, Рако Радуловић, Сенка Матковић, Војо Бринић, Илија Џуовић, Љубо Костић, Мато Брозичевић, Пеко Баук, Јованка Косић, Јаглук Лепетић, Јоко Прентовић, Драгоман Вуковић, Трифко Радовић, Грација Петровић, Перо Станишић и Марко Грбић.

Доноси се затим сљедећа одлука:

Пленум Народно-ослободилачког одбора среза Боке на својој сједници одржаној 8 априла 1945 године у Котору једногласно се изјаснио, да се Бока припоји федералној јединици Црнегоре сматрајући да је тумач жеља народа Боке.

По овој одлуци вечине присутних чланова 21 (двадесетједан) према 11 (једанаест) била је мишљења да се ова одлука донесе на овој сједници, док је мањина изјавила супротно мишљење, да се доношење одлуке одгоди за који дан сматрајући да је ово у интересу саме одлуке с обзиром на историјски значај исте.

Према томе одлука је донешена на овој сједници.-

Сједница пленума закључена је у 23

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

Записничар,

Секретар,

Претсједник,

* * *

Academician Zoran Lakić

INTEGRATION OF BOKA KOTORSKA IN MONTENEGRO 1941-1945

S u m m a r y

Montenegro and Boka Kotorska found themselves together for the first time - after the union in 1918, when the joint state of Yugoslav peoples and countries was created. All former efforts did not produce desired result. Montenegro lived its life, and so did Boka Kotorska, completely separated from each other. Also during World War the Second the external factor again was the obstacle to their joint living - Boka Kotorska was annexed by the Fascist Italy, whereas Montenegro had become its occupation area.

During the liberation war 1941-1945, the revolutionary subject respected the special characters of these regions settled by one people. For that reason the special character of Boka Kotorska was respected on occasion of building the revolutionary institutions. Decisive moment happened on the Third Session of Country Anti Fascist Council of People's Liberation (ZAVNO) of Montenegro and Boka in Kolašin - in July 1944, when, by the will of people's envoys of Boka Kotorska, it was decided not to demonstrate that specific character any longer, therefore mentioned representation body of Montenegro and Boka, was transformed into the Montenegrin Anti Fascist Council of People's Liberation (CASNO). The terminal act of this integration process was performed after the liberation of the country in 1945 - when the plenum of District People's Liberation Council for Boka Kotorska, instead of planned plebiscite, confirmed previous decision from 1944, so that Boka Kotorska finally and definitely integrated in Montenegro.

